EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

26. november 2009 *

Kohtuasjas C-363/08,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Verwaltungsgerichtshofi (Austria) 25. juuni 2008. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 7. augustil 2008, menetluses

Romana Slanina

versus

Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wien,

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: neljanda koja esimees J.-C. Bonichot teise koja esimehe ülesannetes, kohtunikud C. Toader, C. W. A. Timmermans, K. Schiemann (ettekandja) ja P. Kūris,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

kohtujurist: M. Poiares Maduro,
kohtusekretär: ametnik B. Fülöp,

arvestades kirjalikus menetluses ja 2. juuli 2009. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– R. Slanina, esindaja: *Rechtsanwalt* M. Tröthandl,

– Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wien, esindaja: W. Pavlik,

– Austria valitsus, esindajad: C. Pesendorfer ja M. Winkler,

– Kreeka valitsus, esindajad: S. Vodina ja O. Patsopoulou,

– Poola valitsus, esindaja: M. Dowgielewicz,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: V. Kreuschitz,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada nõukogu 14. juuni 1971. aasta määrust (EMÜ) nr 1408/71 sotsiaalkindlustusskeemide kohaldamise kohta ühenduse piires liikuvate töötajate, füüsilisest isikust ettevõtjate ja nende pereliikmete suhtes, muudetud ja ajakohastatud nõukogu 2. detsembri 1996. aasta määrusega (EÜ) nr 118/97 (EÜT 1997, L 28, lk 1; ELT eriväljaanne 05/03, lk 6; edaspidi „määrus nr 1408/71").

2 Nimetatud taotlus esitati Kreekasse elama asunud Austria kodanikust R. Slanina, kes on lahutatud, ning Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wieni vahelises kohtuvaidluses, mis käsitleb asjaomase isiku poolt selle tagasimaksmist, mis ta tütre eest Austrias peretoetustena ja maksusoodustuse vormis lapsetoetustena sai.

Õiguslik raamistik

Ühenduse õigusnormid

3 Määruse nr 1408/71 artikli 1 punkti f alapunktis i on mõiste „pereliige” määratletud järgmiselt:

„[…] isik, keda määratletakse või tunnustatakse pereliikmena või loetakse leibkonda kuuluvaks isikuks õigusaktides, mille alusel hüvitisi antakse […]; kui kõnealustes õigusaktides peetakse pereliikmeks või leibkonna liikmeks üksnes isikut, kes elab koos töötaja või füüsilisest isikust ettevõtjaga, loetakse see tingimus täidetuks, kui kõnealune isik on peamiselt töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja ülalpidamisel. […]”

4 Vastavalt määruse nr 1408/71 artikli 2 lõikele 1 kohaldatakse seda määrust:

„[…] töötajate või füüsilisest isikust ettevõtjate suhtes, kelle suhtes kehtivad või on kehtinud ühe või mitme liikmesriigi õigusaktid ning kes on mõne liikmesriigi kodanikud […], samuti nende pereliikmete ja nende ülalpidamisel olnud isikute suhtes.”

5 Määruse nr 1408/71 artikkel 13 sätestab:

„1. Isikud, kelle suhtes kohaldatakse käesolevat määrust, alluvad üksnes ühe liikmesriigi õigusaktidele, arvestades artiklis 14c sätestatut. Kõnealused õigusaktid määratakse kindlaks vastavalt käesoleva jaotise sätetele.

2. Arvestades artikleid 14–17:

a) liikmesriigi territooriumil töötava isiku suhtes kehtivad selle riigi õigusaktid, seda ka juhul, kui ta elab teise liikmesriigi territooriumil […]

[…]”.

6 Määruse nr 1408/71 artikkel 73 „Töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja, kelle pereliikmed elavad muus liikmesriigis kui pädev riik” on sõnastatud järgmiselt:

„Töötajal või füüsilisest isikust ettevõtjal, kelle suhtes kehtivad liikmesriigi õigusaktid, on õigus saada teise liikmesriigi territooriumil elavate pereliikmete eest esimese riigi õigusaktides ettenähtud perehüvitisi, nii nagu elaksid pereliikmed selles riigis ning arvestades VI lisa sätteid.”

7 Määruse nr 1408/71 artikli 76 „Prioriteetsusreeglid juhul, kui õigus saada perehüvitisi pädeva riigi õigusaktide alusel ja selle liikmesriigi õigusaktide alusel, kus pereliikmed elavad, kattuvad" lõige 1 sätestab:

„Kui ühel ja samal ajavahemikul antakse perehüvitisi sama pereliikme eest ja töötamise või tegutsemise tõttu selle liikmesriigi õigusaktide alusel, kelle territooriumil pereliikmed elavad, peatatakse õigus saada hüvitisi teise liikmesriigi õigusaktide alusel asjakohasel juhul artikli 73 või 74 alusel selle summa ulatuses, mida antakse esimese liikmesriigi õigusaktide alusel."

8 Kuigi asjaomasel ajavahemikus tehti määrusesse nr 1408/71 muudatusi, ei mõjuta need käesoleva kohtuvaidluse tulemust.

Siseriiklikud õigusnormid

9 1967. aasta seaduse peretoetuste kohta (Familienlastenausgleichsgesetz, edaspidi „FLAG") § 2 lõike 1 kohaselt on laste eest makstavatele peretoetustele õigus isikutel, kelle alaline või peamine elukoht on Austrias.

10 FLAG-i § 2 lõige 2 sätestab, et peretoetustele on õigus isikul, kelle leibkonda laps kuulub. Isikul, kelle leibkonda laps ei kuulu, kuid kes on lapse ülalpidamiskulude peamine kandja, on õigus saada peretoetusi, kui ühelgi teisel isikul ei ole käesoleva paragrahvi esimese lause alusel peretoetustele õigust.

11 FLAG-i § 2 lõige 8 näeb ette, et isikul, kes omab elukohta nii Austrias kui ka mõnes teises riigis, on õigus peretoetustele üksnes juhul, kui tema huvide kese on Austrias ja tema lapsed elavad alaliselt Austrias. Sama sätte kohaselt on isiku huvide kese riigis, millega tal on kõige tihedamad perekondlikud ja majanduslikud sidemed.

12 FLAG-i § 26 lõige 1 sätestab:

„Isik, kes on peretoetusi saanud alusetult, peab peretoetusteks makstud summad tagasi maksma […]".

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

13 Eelotsusetaotlusest nähtub, et R. Slanina on 1991. aastal sündinud tütre Nina ema. Kui R. Slaninale alustati peretoetuste maksmist, vastas ta nende saamise tingimustele.

14 R. Slanina elab alates 1997. aasta suvest Kreekas, kus Nina käib alates sama aasta sügisest koolis. Nina isa ja R. Slanina endine abikaasa on Austria kodanik, kes elab ja töötab Austrias. Ainult põhikohtuasjas kaebuse esitajal on tütre suhtes vanemlikud õigused. Isa peab maksma elatist, kuid ta ei tee seda.

15 R. Slanina sai tütre Nina eest Austrias ajavahemikul 1. jaanuarist 1998 kuni 31. oktoobrini 2003 peretoetustena ja maksusoodustuse vormis lapsetoetustena kokku 10 884,95 eurot ehk 7 824,79 eurot peretoetustena ja 3 060,16 eurot maksusoodustuse vormis lapsetoetustena. Mödlingi (Austria) Finanzamti (maksuamet) 22. oktoobri 2003. aasta otsusega esitati talle nende summade tagasimaksmise nõue, kuna ta elab alates 1997. aastast koos tütrega alaliselt Kreekas. Nimetatud Finanzamt asus seisukohale, et üks FLAG-i § 2 lõikes 8 sätestatud peretoetuste maksmise tingimus ei ole täidetud, nimelt see, mis on seotud huvide keskme ja lapse alaliselt Austrias elamisega.

16 Kuni 2001. aastani ei töötanud R. Slanina Kreekas ega olnud ka tööotsijaks registreeritud. Ta elatas end sugulastelt saadud rahalisest toetusest ja säästudest. Alates 2001. aastast töötab ta igal aastal maist kuni oktoobri alguseni ühe Kreeka ettevõtja reisisaatjana.

17 R. Slanina poolt Mödlingeni Finanzamti 22. oktoobri 2003. aasta otsuse peale esitatud vaie jäeti sama Finanzamti 9. detsembri 2004. aasta esialgse otsuse ning seejärel Unabhängiger Finanzsenat, Außenstelle Wieni 30. juuni 2005. aasta otsusega rahuldamata. Selle peale esitas põhikohtuasjas kaebuse esitaja kaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Ta väidab sisuliselt, et kui Austria õigusnormide alusel ei ole tal õigust peretoetustele, tuleb kohaldada määrust nr 1408/71. Kuna Nina isa ja tema endine abikaasa elab ja töötab Austrias, on R. Slaninal selle määruse artikli 73 alusel õigus saada peretoetusi hoolimata sellest, et ta elab Kreekas.

18 Neil asjaoludel otsustas Verwaltungsgerichtshof menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas […] määrusest […] nr 1408/71 […] tuleneb, et Austrias elava ja töötava mehe mittetöötaval lahutatud abikaasal on õigus saada Austria õigusaktide alusel (ühe

lapse eest) peretoetusi, kui ta elab alaliselt teises liikmesriigis, kus on tema huvide kese, ega asu seal tööle?

2. Kas esimesele küsimusele vastamisel on oluline, et naise lahutatud abikaasal, kes elab ja töötab Austrias, on Austria õigusaktide alusel õigus saada teatavatel tingimustel (lapse eest) peretoetusi, kui tema lahutatud naisel ei ole enam õigust peretoetustele?

3. Kas määrusest nr 1408/71 tuleneb, et lahutatud naisel on õigus saada (lapse eest) peretoetusi Austrias, kus elab ja töötab tema lahutatud abikaasa ja lapse isa, kui asjaolud on võrreldes esimeses küsimuses kirjeldatud olukorraga muutunud, kuna lahutatud naine on teises liikmesriigis tööle asunud?"

Eelotsuse küsimused

Esimene ja teine küsimus

19 Esimese ja teise küsimusega, mida tuleb analüüsida koos, küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, kas määruse nr 1408/71 artiklit 73 peab tõlgendama nii, et lahutatud isikul – kellele makstakse peretoetusi sellise liikmesriigi pädeva asutuse poolt, kus ta elas ning kus tema endine abikaasa jätkuvalt elab ja töötab – säilib õigus saada neid toetusi, kuigi ta lahkub sellest liikmesriigist ja asub oma lapsega elama teise

liikmesriiki, kus ta ei tööta, samas kui tema endine abikaasa ja lapse isa võib neid peretoetusi oma elukohariigis saada.

20 Kohtutoimikust nähtub, et R. Slanina on sellise töötaja endine abikaasa, kelle suhtes kehtisid põhikohtuasjas vaatluse all oleval ajavahemikul vastavalt määruse nr 1408/71 artikli 13 lõigetele 1 ja 2 Austria Vabariigi – liikmesriigi, mille territooriumil ta töötab – õigusaktid.

21 Vastavalt määruse nr 1408/71 artiklile 73 on töötajal või füüsilisest isikust ettevõtjal, kelle suhtes kehtivad liikmesriigi õigusaktid, õigus saada teise liikmesriigi territooriumil elavate pereliikmete eest esimese riigi õigusaktides ettenähtud perehüvitisi, nii nagu elaksid pereliikmed selles riigis.

22 Nimetatud artikli 73 eesmärk on tagada see, et töötaja, kelle suhtes kehtivad liikmesriigi õigusaktid, saab teise liikmesriigi territooriumil elavate pereliikmete eest esimese riigi õigusaktides ettenähtud perehüvitisi (vt 10. oktoobri 1996. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-245/94 ja C-312/94: Hoever ja Zachow, EKL 1996, lk I-4895, punkt 32, ja 5. veebruari 2002. aasta otsus kohtuasjas C-255/99: Humer, EKL 2002, lk I-1205, punkt 39).

23 Isegi kui eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole Euroopa Kohtult selle kohta küsinud, peab märkima, et määruse nr 1408/71 artikli 73 alusel õigus saada lapse eest peretoetusi, mida makstakse kas R. Slaninale või tema endisele abikaasale, sõltus tegelikult tingimusest, et laps kuuluks määruse nr 1408/71 isikulisse kohaldamisalasse. Viimane on määratletud nimetatud määruse artiklis 2. Vastavalt nimetatud artikli 2 lõikele 1 kohaldatakse seda määrust eelkõige „töötajate või füüsilisest isikust ettevõtjate suhtes, kelle suhtes kehtivad või on kehtinud ühe või mitme liikmesriigi õigusaktid ning kes on mõne liikmesriigi kodanikud […], samuti nende pereliikmete […] suhtes".

24 Mõiste „pereliige” on määratletud määruse nr 1408/71 artikli 1 punkti f alapunktis i kui „isik, keda määratletakse või tunnustatakse pereliikmena või loetakse leibkonda kuuluvaks isikuks õigusaktides, mille alusel hüvitisi antakse, […]; kui kõnealustes õigusaktides peetakse pereliikmeks või leibkonna liikmeks üksnes isikut, kes elab koos töötaja või füüsilisest isikust ettevõtjaga, loetakse see tingimus täidetuks, kui kõnealune isik on peamiselt töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja ülalpidamisel. […]”

25 Esiteks viitab see säte sõnaselgelt siseriiklikele õigusnormidele, määratledes „pereliikme” kui „isiku, keda määratletakse või tunnustatakse pereliikmena või loetakse leibkonda kuuluvaks isikuks õigusaktides, mille alusel hüvitisi antakse […]”, st põhikohtuasjas FLAG-i sätetes.

26 Teiseks kehtestab määruse nr 1408/71 artikli 1 punkti f alapunkt i lisatingimuse, et „kui [siseriiklikes] õigusaktides peetakse pereliikmeks või leibkonna liikmeks üksnes isikut, kes elab koos töötaja või füüsilisest isikust ettevõtjaga, loetakse see tingimus täidetuks, kui kõnealune isik on peamiselt töötaja või füüsilisest isikust ettevõtja ülalpidamisel. […]”.

27 Seega peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas määruse nr 1408/71 artikli 1 punkti f alapunktiga i kehtestatud tingimus on käesolevas asjas täidetud, see tähendab kas last – kuigi ta ei ole põhikohtuasjas vaatluse oleval ajavahemikul oma isaga koos elanud – võib pidada siseriikliku õiguse tähenduses ja selle kohaldamisel oma isa „pereliikmeks” ning kui ei, siis kas teda võib pidada „peamiselt [tema] ülalpidamisel” olevaks.

28 Euroopa Kohtule esitatud toimikust nähtub, et R. Slanina endine abikaasa oli tegelikult kohustatud oma tütrele Ninale elatist maksma. Asjaolu, et ta seda ei teinud, ei oma tähtsust seoses küsimusega, kas laps on isa pere liige.

29 Juhul, kui eelotsuse taotluse esitanud kohtu tõdemustest peaks järelduma, et põhikohtuasjas vaatluse all olev olukord kuulub määruse nr 1408/71 isikulisse kohaldamisalasse, tekib küsimus, kas R. Slanina olukorras olev isik võib tugineda nimetatud määruse artiklile 73. Siseriiklik kohus küsib lisaks, kas asjaolu, et lahutatud abikaasa jäi Austriasse, kus ta töötab ja kus tal on siseriiklikku õigust arvestades õigus saada põhikohtuasjas vaatluse all olevaid toetusi, mõjutab R. Slanina olukorras oleva isiku õiguse saada nimetatud toetusi säilimist.

30 Sellega seosega peab rõhutama, et tähtsust ei oma asjaolu, et R. Slanina ja tema endine abikaasa on lahutatud. Euroopa Kohus on juba tõdenud, et kuigi määrus nr 1408/71 ei viita sõnaselgelt lahutusest tulenevatele perekondlikele olukordadele, ei ole nende olukordade nimetatud määruse kohaldamisalast väljajätmine kuidagi õigustatud. Lahutuse tavaline tagajärg on see, et laste hooldusõiguse saab endale üks vanem, kelle juures on lapse elukoht. Erinevatel põhjustel, käesoleval juhul lahutuse tagajärjel, lahkub lapse hooldusõigust omav vanem oma päritoluliikmesriigist ning asub elama teise liikmesriiki selleks, et seal töötada – nagu see oli eespool viidatud kohtuotsuse Humer aluseks olnud asjas, või asuda seal tööle alles mõned aastad pärast seal elama asumist – nagu see on käesolevas põhikohtuasjas. Sellisel juhul vahetub ka alaealise lapse elukoht, milleks saab see teine liikmesriik (vt eespool viidatud kohtuotsus Humer, punktid 42 ja 43).

31 Tuleb märkida, et perehüvitisi ei saa juba nende olemusest tulenevalt käsitleda kui õigusi, mis kuuluvad üksikisikule sõltumatult tema perekondlikust olukorrast. Seetõttu ei oma tähtsust, et perehüvitiste saaja on pigem R. Slanina kui töötaja ise, st tema endine abikaasa (vt eespool viidatud kohtuotsus Humer, punkt 50).

32 Eeltoodut arvestades tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et määruse nr 1408/71 artiklit 73 tuleb tõlgendada nii, et lahutatud isikul – kellele makstakse peretoetusi sellise liikmesriigi pädeva asutuse poolt, kus ta elas ning kus tema endine abikaasa jätkuvalt elab ja töötab – säilib tingimusel, et teda tunnustatakse nimetatud määruse artikli 1 punkti f alapunkti i tähenduses selle endise abikaasa pereliikmena, õigus saada oma lapse eest neid toetusi, kuigi ta lahkub sellest liikmesriigist ja asub oma lapsega elama teise liikmesriiki, kus ta ei tööta, samas kui tema endine abikaasa võiks neid toetusi oma elukohaliikmesriigis saada.

Kolmas küsimus

33 Kolmanda küsimusega küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt seda, kas asjaolu, et R. Slanina alustas Kreekas töötamist, mõjutas tema õigust saada peretoetusi Austrias.

34 Kui tõendataks, et selle töötamise tulemusel tekkis Kreekas õigus saada Austrias makstavate peretoetustega võrdväärseid peretoetusi, siis vastus sellele küsimusele on jaatav.

35 Kreeka Vabariigi ja komisjoni märkustest nähtub, et Kreeka õigusnormid näevad peretoetuste maksmise ette ainult teatud töötajatele. Maksmine on seega alati seotud töösuhtega, pelgalt Kreekas elamine iseenesest ei ole piisav. Eelotsusetaotluse esitanud

kohus peab kindlaks tegema, kas asjaolu, et R. Slanina töötab Kreeka Vabariigi territooriumil, annab talle õiguse saada selles liikmesriigis peretoetusi.

36 Kui ilmneb, et see on nii, tuleb kohaldada määruse nr 1408/71 artiklis 76 kehtestatud sätet kattumise vältimiseks. Selle sätte eesmärk on lahendada ühelt poolt selle määruse artiklist 73 tuleneva perehüvitise saamise õiguse kattumine teiselt poolt pereliikmete elukohajärgse liikmesriigi õigusaktidega, mille kohaselt perehüvitise saamise õigus tuleneb isiku kutse- või äritegevusega tegelemisest (vt 7. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas C-543/03: Dodl ja Oberhollenzer, EKL 2005, lk I-5049, punkt 53).

37 Määruse nr 1408/71 artikli 76 kohaselt oleks kohustus maksta peretoetusi olnud esmajärjekorras Kreeka Vabariigil kui Nina ja tema ema elukohaliikmesriigil. Õigus saada Austria perehüvitisi selle määruse artikli 73 alusel oleks peatatud selle summa ulatuses, mida antakse Kreeka õigusaktide alusel.

38 Eeltoodut arvestades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et sellises olukorras nagu põhikohtuasjas kaebuse esitajaks oleva isiku poolt oma elukohaliikmesriigis töötamise – mis annab tegelikult õiguse peretoetuste saamiseks – tagajärg on see, et õigus saada määruse nr 1408/71 artiklit 76 kohaldades selle liikmesriigi – mille territooriumil nimetatud isiku endine abikaasa töötab – õigusaktide alusel maksmisele kuuluvaid peretoetusi peatub selle summa ulatuses, mida antakse esimesena nimetatud isiku elukohaliikmesriigi õigusaktide alusel.

Kohtukulud

39 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

1. **Nõukogu 14. juuni 1971. aasta määruse (EMÜ) nr 1408/71 sotsiaalkindlustusskeemide kohaldamise kohta ühenduse piires liikuvate töötajate, füüsilisest isikust ettevõtjate ja nende pereliikmete suhtes (muudetud ja ajakohastatud nõukogu 2. detsembri 1996. aasta määrusega (EÜ) nr 118/97) artiklit 73 tuleb tõlgendada nii, et lahutatud isikul – kellele makstakse peretoetusi sellise liikmesriigi pädeva asutuse poolt, kus ta elas ning kus tema endine abikaasa jätkuvalt elab ja töötab – säilib tingimusel, et teda tunnustatakse nimetatud määruse artikli 1 punkti f alapunkti i tähenduses selle endise abikaasa pereliikmena, õigus saada oma lapse eest neid toetusi, kuigi ta lahkub sellest riigist ja asub oma lapsega elama teise liikmesriiki, kus ta ei tööta, samas kui tema endine abikaasa võiks neid toetusi oma elukohaliikmesriigis saada.**

2. **Sellises olukorras nagu põhikohtuasjas kaebuse esitajaks oleva isiku poolt oma elukohaliikmesriigis töötamise – mis annab tegelikult õiguse peretoetuste saamiseks – tagajärg on see, et õigus saada määruse nr 1408/71 (muudetud ja ajakohastatud määrusega nr 118/97) artiklit 76 kohaldades selle**

liikmesriigi – mille territooriumil nimetatud isiku endine abikaasa töötab – õigusaktide alusel maksmisele kuuluvaid peretoetusi peatub selle summa ulatuses, mida antakse esimesena nimetatud isiku elukohaliikmesriigi õigusaktide alusel.

Allkirjad